

J. H. v. d. MEER
HARLEM 1932
GELDROF (v.Br.)

DE STAAT

DOOR

FRANZ OPPENHEIMER

GEAUTORISEERDE VERTALING

NAAR DEN DERDEN DRUK

DOOR

F. VAN DER WISSEL

UITGAVE ERVEN J. BIJLEVELD — UTRECHT
1932

INHOUD

	Blz.
VOORREDE	7
INLEIDING	11
<i>a.</i> De staatstheorieën	11
<i>b.</i> Het sociologische staatsbegrip	16
HOOFDSTUK I: Het ontstaan van den staat	21
<i>a.</i> Het politieke en het economische middel	23
<i>b.</i> Staatlooze volksstammen (Jagers en hakbouwers)	25
<i>c.</i> Volkeren op den drempel van den staat (Nomaden en Vikings)	29
<i>d.</i> Het ontstaan van den staat	41
HOOFDSTUK II: De primitieve veroveringsstaat	63
<i>a.</i> Macht en uitbuiting	63
<i>b.</i> Integratie	67
<i>c.</i> Differentiatie (Groepstheorieën en groepspsychologie)	69
<i>d.</i> De primitieve veroveringsstaat op hooger trap	78
HOOFDSTUK III: De zeestaat	89
<i>a.</i> De handel vóór het ontstaan van den staat	90
<i>b.</i> De handel en de primitieve staat	99
<i>c.</i> Het ontstaan van den zeestaat	103
<i>d.</i> Aard en uiteinde van den zeestaat	114
HOOFDSTUK IV: De ontwikkeling van den feudalen staat	127
<i>a.</i> Het ontstaan van het grootgrondbezit	127
<i>b.</i> De centrale macht in den primitieven veroveringsstaat	132
<i>c.</i> De ontbinding van den primitieven veroveringsstaat (politiek en maatschappelijk)	137
<i>d.</i> De rassenkruising	152
HOOFDSTUK V: De ontplooiing van den constitutioneelen staat	161
<i>a.</i> De krachten die tot verdere ontwikkeling drijven	161
<i>b.</i> Overgangsvormen: Stendenstaat en absolute monarchie	174
<i>c.</i> De moderne constitutioneële staat	178
HOOFDSTUK VI: De richting waarin de staat zich ontwikkelt	195
AANTEKENINGEN	205
NASCHRIFT VAN DEN VERTALER	210

VOORREDE

Dit boekje verscheen voor het eerst in 1909 als een uitbreiding van een vroeger in de „Neue Rundschau“ geplaatst artikel. Het heeft behoorlijk zijn weg gevonden, en wel niet slechts in Duitschland. In geautoriseerde vertalingen verscheen het in het Engelsch, Fransch en Servisch; de in Amerika gedrukte Engelsche uitgave van 1914 beleefde zelfs in 1922 haar tweeden druk. Zonder autorisatie mijnerzijds is het boek in het Hongaarsch en voorzooveel ik weet ook geheel of gedeeltelijk in het Japansch, Russisch, Hebreeuwsch en Jiddisch verschenen. Alleen de Hongaarsche uitgever heeft zich althans nog verwaardigd, mij een bewijs-exemplaar toe te zenden. Behalve een kleine wijziging, die echter principiëele beteekenis had, daar hierin mijn volkomen veranderd standpunt ten opzichte van de zoogenaamde economische geschiedenis tot uiting kwam, is reeds de laatste Deutsche uitgave van 1923 bijna geheel gelijk gebleven aan de eerste. Evenmin heb ik later eenige reden gehad, iets aan den ouden tekst te veranderen, toen ik dezen, grotendeels woordelijk, opnam in mijn „System der Soziologie“, vooral in het tweede deel daarvan, dat in 1926 verscheen onder den titel „Der Staat“. De grondslag van mijn opvattingen bleef niet slechts ongeschokt, maar werd zelfs op het laatste congres van het Deutsche Sociologische Genootschap, in September dezes jaars te Zürich bijeengekomen, nog bevestigd, blijkens de bijna algemeene aanvaarding er van door de vooraanstaande ethnologen van Duitschland, hetgeen voor mij een nieuw bewijs was van het nut der deductieve methode. Want mijn geestelijke bagage op ethnologisch gebied was in de dagen, dat ik in mijn boek „Grosz-

grundeigentum und Soziale Frage" de grondgedachte mijner beschouwingen voor het eerst uitsprak — dit was in 1898 — buitengewoon licht; ik kende toen, voor zoover ik mij kan herinneren, niets van ethnografie en ethnologie, dan Julius Lipperts: „Kulturgeschichte der Menschheit". Zelfs de werken van Ludwig Gumplowicz, bij wien ik mij later met volle overtuiging aansloot, waren mij toen niet bekend, wat mij door dien meester, toen ik later dichtbij hem kwam te staan, wel eenigszins kwalijk genomen is. Ik was nu eenmaal volkomen autodidact op het geheele groote gebied van mijn lateren arbeid.

Daar zooals ik zoojuist zeide, het grootste deel van dezen kleinen „Staat" in het gelijknamige grootere werk is opgenomen, heb ik mij zelf, toen de laatste uitgave uitverkocht raakte, ernstig afgevraagd, of ik het boekje eigenlijk wel nog eens in den ouden vorm de wereld inzenden moest. Ik ben daartoe toch overgegaan om meerdere redenen: omdat de groote uitgave van 860 bladzijden voor het groote publiek een al te omvangrijk werk en althans voor vele Deutsche lezers van onzen tijd helaas te duur is. Verder omdat sommige gedeelten van den kleinen „Staat" niet in het tweede, maar in het eerste deel van mijn „System", dat over de algemeene Sociologie handelt, zijn opgenomen. En tenslotte om dezelfde reden, waarom ik ook bijna al mijn oudere werken telkens weer in geheel ongewijzigden vorm heb laten verschijnen (de eenige uitzonderingen vormen het als leerboek verspreide derde deel van het „System der Soziologie", namelijk de „Theorie der zuivere en politieke Economie": en het in zijn derden druk geheel nieuw bewerkte boekje, „Waarde en kapitaalwinst"), te weten: omdat die lezers, die naar deze oudere en gedeeltelijk door mijn

latere boeken verouderd geworden werken grijpen, meestal den oorspronkelijken tekst vóór zich willen hebben, om de richting waarin de schrijver zich ontwikkeld heeft te kunnen volgen.

Zoo verschijnt dan ook nu weer de oude tekst zoo goed als zonder wijzigingen. Enkel de eerste alinea van het inleidende hoofdstuk over de Staatstheorieën is, in aansluiting aan de groote uitgave, nieuw gesteld.

Den lezer, die verlangt, dieper door te dringen in dit veelomvattende onderwerp, zal niets anders over blijven, dan zich te verdiepen in den grooten „Staat". Daar vindt hij een historische beschrijving van de beschouwingen over den staat vanaf de Grieksche oudheid tot op den huidigen dag in een tweehonderd vijftig bladzijden; hij vindt er verder een uitvoerige beschrijving van het verloop dier ontzettende volksziekte, die de antieke stadstaten verwoestte; voorts een uitvoeriger beschrijving van de staatsvormen, die op den tot volle ontplooiing gekomen feodalen staat volgen: leenstaat, standenstaat, absolute monarchie en moderne constitutioneele staat; ten slotte een veel meer in bijzonderheden uitgewerkte schildering van de toekomstige „klassenlooze maatschappij", waarop, als ik goed zie, de ontwikkeling der maatschappij uitloopt: alles te zamen onderwerpen, die in deze schets slechts even aangestipt konden worden.

Moge dan dit boekje nog eens de wereld in gaan en zien, of het zich en zijn schrijver bij de vele oude nog nieuwe vrienden maken kan.

Frankfurt am Main, 1 November 1928

FRANZ OPPENHEIMER

INLEIDING

a — De staatstheorieën

Deze verhandeling spreekt enkel over den historischen staat. Niet over de dierstaten, die vallen onder het gebied der zoölogie en dierenpsychologie, en evenmin over de zoogenaamde „staten” uit vóór-historischen tijd, waarover de praehistorie en de ethnologie te handelen hebben. Over deze vóór-historische „stamorganisatie” zegt Wilhelm Wundt: „Zij is niet in het minst een onvolkomen of onontplooid staatsorde, maar geheel iets anders”¹. Verder spreekt deze verhandeling niet over de s t a t e n, zooals deze het voorwerp van studie vormen voor de geschiedkundige wetenschap, maar over d e n s t a a t als algemeen maatschappelijk verschijnsel, dat zij wil nagaan in zijn ontstaan en zijn ontplooiing tot aan den modernen constitutioneelen staat toe, terwijl zij zich op grond van de gewonnen kennis waagt aan een voorspelling omtrent zijn toekomstige ontwikkeling. Dat wil zeggen: zij beschouwt den staat vanaf het standpunt van den socioloog. Niet van dat van den filosoof: want die interesseert zich slechts voor den staat, zooals die zijn moet. De staat, zooals die was en is, de historische staat, zegt b.v. Fichte, „gaat den verlichten mensch niets aan”. Ook niet vanaf het standpunt van den jurist: want hem interesseert slechts de uitwendige vorm, terwijl de socioloog den inhoud, het leven van den staat als maatschappelijk organisme wil doorgronden.

Op dezen grond is het van meet af aan duidelijk, dat alle resultaten van het staatsrecht voor ons onderzoek wegvallen. Maar reeds een vluchtig overzicht der eigenlijke staatstheorieën toont, dat wij evenmin daarvan eenige opheldering inzake ontstaan, wezen en doel van

den staat mogen verwachten. Zij vertegenwoordigen alle mogelijke schakeeringen van de gedachte van het eene uiterste tot het andere. Als Rousseau den staat laat ontstaan uit een maatschappelijk verdrag, Carey daarentegen uit een rooversbende, als Plato en de Marxisten den staat een almacht toekennen, die hem tot absoluten heerscher over den burger maakt in alle politieke en economische, ja bij Plato zelfs in geslachtelijke aangelegenheden, terwijl het liberalisme hem doemt tot de impotentie van den „Nachtwachstaat”, en het anarchisme hem zelfs geheel wil uitroeien — dan is een poging, om op den middenweg tusschen zulke elkaar uitsluitende leerstelsels tot een bevredigende opvatting van den staat te geraken, hopeloos.

Deze onverzoenlijke strijd tusschen de theorieën die men omtrent den staat heeft opgesteld, is verklaarbaar uit het feit, dat geen er van uitgaat van een sociologisch gezichtspunt. De staat is een algemeen historisch verschijnsel en kan slechts door breed opgevatte studie op het gebied der algemeene geschiedenis in zijn ware wezen begrepen worden. Wij moeten de vraag stellen, welke eigenschappen tot het begrip van den staat als zoodanig inderdaad behooren en kunnen het antwoord op deze vraag enkel vinden, wanneer wij zoo mogelijk alle staten van het verleden en het heden in een onderzoek betrekken, dat ten doel heeft uit te maken, welke eigenschappen zij zonder uitzondering vertoonen. Daar er groote en kleine, straf gecentraliseerde en los samenhangende, monarchale, aristocratische, plutocratische en democratische staten bestaan, daar verder hun inwoners tot alle rassen ter wereld behooren, op hoogen of lagen trap van beschaving staan, en voornamelijk in landbouw, industrie of handel hun middel van bestaan vinden, is het duidelijk, dat het

eigenlijke wezen van den staat noch in zijn uitgestrektheid, noch in den graad van de macht die hij uitoefent over de bewoners binnen zijn gebied, noch in zijn staatsregeling, noch ook in zijn trap van beschaving of techniek kan gelegen zijn.

Oudere denkers op het gebied der staatsleer hebben getracht, zich door een dergelijke abstractie uit alle bekende feiten een denkbeeld van den staat te vormen; zij zijn tot het nog heden meermalen beëamde resultaat gekomen, dat de staat in wezen een veiligheidsinstelling zou zijn: geschapen en in stand gehouden tot grensbescherming naar buiten en rechtsbescherming naar binnen. Zoo zegt Hugo de Groot: „De staat is een algeheele vereeniging van vrije menschen, die zich ter wille van de rechtsbescherming en nuttigheidshalve met elkaar verbonden hebben”. Deze opvatting bevat inderdaad een juiste kern, maar zij is niet volledig. Zij heeft een belangrijken karaktertrek, dien alle staten met elkander gemeen hebben, over het hoofd gezien: elke staat uit het verleden en de geschiedenis, die een onbetwist recht heeft op dezen naam, elke staat met name, die in zijn ontwikkeling tot hoogere trappen van macht, grootheid en rijkdom een wereldhistorische betekenis gekregen heeft, was klassestaat of is het nog, dat wil zeggen: een hiërarchie van boven en onder elkaar gerangschikte lagen of klassen met verschillende rechten en verschillend inkomen.

Onze uiteenzetting zal aantoonen, dat deze trek voor het eigenlijke wezen van den staat de belangrijkste en de beslissende is; hij is om zoo te zeggen karakteristiek. Uit dezen primairen trek alleen kan men inzicht verkrijgen in zijn ontstaan en geaardheid. Wij zullen namelijk duidelijk maken, dat de taak der bescherming

naar binnen en naar buiten moet opgevat worden als een *secundaire* staatsfunctie, die de heerschende klasse op zich genomen heeft om haar bevoorrechte positie, zoowel wat macht als inkomsten betreft, te handhaven. De staat komt niet tot stand in het belang van de bescherming van levenengoederen, maar omgekeerd ontstaat de taak dezer bescherming eerst uit de behoeften van den reeds bestaanden staat.

Daarin ligt reeds een verklaring voor het opmerkelijke feit, dat de tot nu toe ontwikkelde staatstheorieën zoozeer van elkander afwijken. Het zijn namelijk zonder uitzondering klasse-theorieën! Zulk een theorie is echter geen vrucht van het onderzoekend verstand, maar van den begeerenden wil; zij zoekt naar argumenten niet om de waarheid te doorgronden, maar als wapen in den strijd om materiele voordeelen; dit is geen wetenschap maar mimicry van wetenschap. En daarom kan men wel op grond van een juist begrip van den staat een inzicht krijgen in den waren aard der staatstheorieën, maar nooit omgekeerd.

Laten wij dus eerst in den vorm van een beknopt overzicht over de klasse-theorieën omtrent den staat vaststellen, wat alzoo de staat niet is:

De staat is niet, zooals Plato meent, ontstaan uit de „behoefte aan vereeniging”; hij is geen „schepping der natuur”, zooals Aristoteles hem antwoordt; in het bijzonder is de verklaring van Ancillon onjuist, dat hij „denzelfden oorsprong heeft als de talen”. Volkomen ten onrechte neemt deze aan, dat „zooals de talen zich vanzelf ontwikkeld en gevormd hebben uit de behoefte en het vermogen des menschen, zijn gedachten en gevoelens mede te deelen, ook de staten zich ontwikkeld hebben uit de behoefte aan en de neiging tot gezelligheid; de staat

is ook niet „un droit gouvernement de plusieurs ménages et de ce qui leur est commun avec puissance souveraine” (Bodin); de staat is ook niet ontstaan, om aan den „bellum omnium contra omnes” een einde te maken, zooals Hobbes meende en vele anderen na hem; hij is evenmin het resultaat van een „contrat social”, zooals reeds lang vóór Rousseau, Hugo de Groot, Spinoza en Locke gepredikt hebben; misschien is de staat, gelijk Fichte beweerde „het middel om een hooger doel te bereiken, te weten de steeds gelijkmatig voortschrijdende opvoeding van een volk tot zuivere menschelijkheid”, maar zeker blijft, dat hij oorspronkelijk niet dit ten doel heeft, niet tot dit doeleinde ontstaan is, noch daartoe in stand gehouden wordt; de staat is ook niet „het absolute”, zooals Schelling, en evenmin „de werkelijkheid der zedelijke idee, de zedelijke geest als de zich zelf openbarende, zich zelf kennende substantieele wil, die denkend leert weten wat hij wil en dat wat hij weet, volvoert”, zooals Hegel even schoon als duidelijk beweert. Wij kunnen ook Stahl niet bijvallen, als hij den staat „het zedelijke rijk van gemeenschap onder de menschen”, en „bij een dieper gaande beschouwing, een goddelijke instelling” noemt; evenmin Marcus Tullius Cicero, als hij vraagt: „quid est enim civitas nisi juris societas?” En nog minder kunnen wij zijn aanhanger Von Savigny bijval betuigen, wanneer deze in het „ontstaan van den staat een soort rechtsvorming, ja den hoogsten trap van rechtsvorming in 't algemeen” ziet en den staat zelfs definieert als „den stoffelijken verschijningsvorm van het volk”. Op dergelijke wijze verklaart Bluntschli den staat tot „volkspersoon”, daarmee de rij openend van die theoretici, die den staat of de maatschappij of het een of andere mengsel van beide bestempelen met den naam van „opperorga-

nisme", een even onhoudbare opvatting als de bewering van Sir Henry Maine, dat de staat zich over geslacht, huis en stam heen, ontwikkeld heeft uit de familie. De staat is ook geen vereeniging van vereenigingen, zooals de jurist Jellinek aanneemt. De oude Böhmer naderde de waarheid dicht, toen hij uitsprak, dat „denique regnorum praecipuorum ortus et incrementa perlustrans vim et latrocinia potentiae initia fuisse apparebit"; en desniet-tegenstaande is Carey op een dwaalweg, wanneer hij den staat gegrondvest acht door een bende roovers, die zich opgeworpen hebben tot meesters over hun landgenooten. In vele van deze verklaringen steekt voor een grooter of kleiner deel iets van de waarheid, maar afdoende is er geen een, en de meeste zijn volkomen onjuist.

b — Het sociologische staatsbegrip

Wat is de staat dan wel volgens sociologische begrippen? De geschiedenis van het woord zegt het ons reeds. Het komt uit het Italiaansch van de Renaissance-periode. Daar beduidde het den, meestal door middel van geweld tot heerschappij gekomen, vorst met zijn aanhangers: „De heerschers en hun partij heeten lo stato, en deze naam nam dan vermoedelijk langzamerhand de ruimere beteekenis aan van het geheel van een bepaald gebied". Zoo had Lodewijk XIV met zijn hoovaardig woord: „L'Etat c'est moi" gelijk, in een dieperen zin dan hij zelf vermoedde. In het Duitsche woord „Hofstaat" (hofhouding) leeft de oude beteekenis nog voort.

Dit is „de wet, waarnaar de staat in het aanzijn geroepen is", en van dezelfde geaardheid is hij gebleven. Hij is in oorsprong volkomen en in wezen op de eerste trappen van zijn bestaan bijna volkomen een maatschappelijke orde, die door een overwinnende groep aan

een overwonnen groep menschen is opgedrongen met het eenig doel, de heerschappij der eerste over de laatste te regelen en te beschermen tegen opstanden binnenslands en aanvallen van buiten af. En deze heerschappij had geen ander einddoel dan de economische uitbuiting van de overwonnenen door de overwinnaars.

Geen enkele primitieve „staat", uit welk tijdperk der wereldgeschiedenis ook, is anders ontstaan²⁾; waar een betrouwbare overlevering anders spreekt, gaat het enkel om een samensmelting van twee reeds ten volle tot ontwikkeling gekomen primitieve staten tot één organisatie van meer samengestelden aard; of er is hoogstens sprake van een menschelijke variant van de fabel, waarin de schapen den beer tot koning kozen, om hen tegen den wolf te beschermen, maar dan heeft zich ook in dit geval de staat naar vorm en wezen toch tot hetzelfde eindtype ontwikkeld als de zuivere „wolfsstaten", die onmiddellijk als zoodanig ontstonden.

Zelfs het weinigje geschiedkennis, dat onze jeugd bijgebracht wordt, is al voldoende, om deze algemeene bewering te staven. Overal dringt een wilde oorlogszuchtige volksstam het land binnen van een minder krijgshaftig volk, vestigt er zich als a d e l en sticht er zijn staat. In het Tweestroomenland golf na golf en staat na staat: Babyloniërs, Amoriëten, Assyriërs, Arabieren, Meden, Perzen, Macedoniërs, Parthen, Mongolen, Seldschoeken, Tartaren, Turken; aan den Nijl: Hyksos, Nubiërs, Perzen, Grieken, Romeinen, Arabieren, Turken; in Griekenland de voor het beschreven proces uiterst kenschetsende staten der Doriërs; in Italië: Romeinen, Oost-Gothen, Langobarden, Franken, Noormannen, Duitschers; in Spanje: Karthagiers, Romeinen, West-Gothen, Arabie-

ren; in Gallië: Romeinen, Franken, Bourgondiërs; in Brittannië: Saksen en Noormannen. Golf op golf van onbeschaafde veroveraarsstammen wordt evenzoo uitgegoten over Indië, tot aan Insulinde toe, en over China; en ook in de Europeesche koloniën treft men overal, waar maar een gezeten bevolking bij de verovering voorhanden was, hetzelfde type van staat aan, b.v. in Zuid-Amerika, en in Mexico. Waar echter dit element der bevolking ontbreekt, waar slechts zwerfende jagersstammen worden aangetroffen, die men wel vernietigen kan maar niet onderwerpen, daar behelpt men zich door het voorwerp van uitbuiting, de heeredienstplichtige menschenmassa, van verre te importeeren: slavenhandel!

Een schijnbare uitzondering vormen enkel die Europeesche koloniën, waarin het niet meer toegestaan wordt, in het gemis aan een gezeten inlandsche bevolking te voorzien door invoer van slaven. Eén van deze koloniën, de Vereenigde Staten, behoort tot de machtigste schepingen onder alle staten der wereldgeschiedenis. Hier is de uitzondering zoo te verklaren, dat de menschenmassa die door haar onbetaalden arbeid het materiaal voor de uitzuiging zal vormen, zich zelf importeert door een massa-emigratie uit zulke staten van de zuivere, eerstgenoemde soort of de verdere ontwikkelingsvormen daarvan, waarin de uitbuiting een al te krassen vorm aangenomen heeft, terwijl het recht der vrije beweging reeds veroverd is. Hier hebben wij om zoo te zeggen te doen met een infectie door staatsbacillen vanuit verafgelegen buitenlandsche besmettingshaarden. Waar evenwel in dergelijke koloniën de immigratie, hetzij door de met hooge verhuizingsonkosten gepaard gaande al te groote verwijdering, hetzij door wettelijke beperkingen, zeer gering is, daar naderen wij reeds dat einddoel der staatsontwikke-

ling, dat zich thans als de noodzakelijk komende toekomstvorm van den staat aan ons oog vertoont, een eindtoestand echter, waarvoor ons nog de wetenschappelijke benaming ontbreekt. Hier is weer eens in het logisch verlopend proces der ontwikkeling een verandering in kwantiteit omgeslagen in een verandering in kwaliteit: de oude vorm heeft zich zelf gevuld met een nieuwen inhoud. We hebben nog een „staat”, inzooverre er sprake is van een strenge, door uiterlijke machtsmiddelen verzekerde orde der maatschappelijke samenleving van een groote menschengroep; maar deze is niet meer „staat” in den ouden zin, is niet meer middel tot politieke beheersching en economische uitbuiting van de ééne maatschappelijke groep door de andere, is niet meer „klassenstaat”, maar iets dat er uitziet alsof het wezenlijk door een „Contrat social” tot stand gekomen was. Dit stadium wordt zeer dicht benaderd door de Australische koloniën; en in Nieuw-Zeeland is het bijna bereikt.

Zoolang er nog geen communis consensus bestaat over oorsprong en wezen van de historische staten of, wat hetzelfde is, van den „staat” in sociologischen zin, is het nutteloos, voor deze verst-ontwikkelde gemeenschappen een nieuwen naam te willen invoeren. Men zal ze niet-tegenstaande alle protesten „staten” blijven noemen, alleen al om de zoo welkome verwarring dezer beide begrippen in de hand te werken. Laat ons hen in deze verhandeling, om het nieuwe begrip te kunnen hanteeren, als „Vrijburgerschappen” aanduiden.

Het beknopte overzicht over de staten van verleden en heden zou, als de ruimte het toeliet, nog moeten worden aangevuld met een onderzoek van de feiten uit de geschiedenis van die staten, die niet binnen den gezichtskring vallen van wat wij ten onrechte „Wereldgeschiede-

nis" noemen, en die enkel de studie der ethnologie ons leert kennen. Hier ter plaatse moge slechts de verzekering gegeven worden, dat ook op dit gebied onze algemeene regel geen uitzonderingen toelaat. Ook in de Indonesische Archipel, ook in „het groote sociologische laboratorium" Afrika, kortom overal op deze planeet, waar maar een volksstam een hooger vorm van ontwikkeling bereikt heeft, is de „staat" ontstaan door de onderwerping van de ééne menschengroep door de andere, en was en is nog zijn *raison d'être*, de oorzaak, waaruit zich zijn bestaan zonder rest laat afleiden, de zucht tot economische uitbuiting der onderworpen bevolking.

In de hier volgende studie strekke de voorafgaande beschouwing der feiten in vogelvlucht tot bewijs van de aan het geheel onzer uiteenzettingen ten grondslag liggende stelling, die wij — en hier noemen wij den baanbreker op dit gebied — hoofdzakelijk aan Ludwig Gumplowicz, hoogleeraar in het staatsrecht en de sociologie te Graz, te danken hebben. Maar daarnaast werpt deze beschouwing ook een helderen lichtstraal op den weg, dien de „staat" in de lijdensgeschiedenis der menschheid afgelegd heeft: van den eenvoudigen veroveringsstaat door duizend overgangsvormen heen tot de Vrijburgerschap. Op dien weg zullen wij hem nu volgen.

I — HET ONTSTAAN VAN DEN STAAT

Het geheele leven wordt beheerscht door één kracht, de gansche ontwikkeling door die ééne kracht gedreven, vanaf het ééncellige wezen dat als een eiwitklompje drijft in den warmen oceaan van den oertijd tot het gewervelde dier, ja tot den mensch toe. Lippert heeft haar genoemd de drift tot levensbehoud („*Lebensfürsorge*"), die zich splitst in „honger en liefde". Bij den mensch, den „rechttopgaanden", begint de Philosophie, dat wil zeggen de behoefte, het oorzakelijk verband tusschen de verschijnselen te doorgronden, mee in te grijpen als drijfkracht in het leven, om voortaan samen met „honger en liefde het bouwwerk der menschelijke samenleving te schragen". Deze Philosophie, door Schopenhauer als „Voorstelling" gesteld tegenover de drift tot levensbehoud, die hij den „wil" noemt*, is weliswaar in den grond zelf niets meer dan een schepping van deze levensdrift, een orgaan daarvan om zich in het leven te oriënteren, een wapen in den strijd om het bestaan; maar wij zullen haar toch als een zelfstandige kracht in het maatschappelijk gebeuren aantreffen, waarin zij een ontwikkelingsfactor van beteekenis is. Eerst, op den ondersten trap van de ontwikkeling der maatschappij, zien wij dezen drang naar redelijke verklaring zich uiten in de dikwijls zoo grillige voorstellingen van het „bijgeloof", en wel met ontzaglijke kracht; op grond van volkomen logische gevolgtrekkingen, doch uit helaas gebrekkige waarnemin-

---

* In zijn groote werk: „*Die Welt als Wille und Vorstellung*" (1819), stelt Schopenhauer den wil voor als een oorspronkelijk blinden drang die eerst bij voortgaande ontwikkeling zichzelf een werktuig vormt in de voorstelling of het verstand. (N o o t v. d. vert.)